

Відгук отримано
05 серпня 2021 року
Голова спеуради
ДФ СЧ.051.023
Доктор Ірина Максименко

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.051.023
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента, в.о. завідувача
кафедри управління земельними ресурсами факультету економічних наук
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
кандидата геологічних наук, доцента Смирнкової Світлани Михайлівни
на дисертаційну роботу **Сопова Дмитра Сергійовича**
**«Конструктивно-географічні основи раціонального землекористування в
Луганській області»**, яка подана на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 103 – «Науки про Землю»

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з державними і галузевими програмами, планами та напрямками науково- дослідних робіт наукових установ і організацій

Крокуючи шляхом ринкових реформ вже понад чверть століття Україна сьогодні стикнулася з багатьма проблемами, рішення яких лежить у сфері землекористування та управління земельними ресурсами. Сучасна наукова і медійна активність у обговоренні теми відкритого ринку землі підносить цю проблему на рівень виживання українського етносу і його продовольчої безпеки. Відтак, земля, як безцінний капітал для самого існування української держави, набуватиме дедалі більшого значення і в майбутньому.

Зважаючи на традиційне багаторічне екстенсивне сільськогосподарське землекористування, головний масив вітчизняних родючих чорноземів знаходиться на межі деградації. Проблема відновлення і збереження їхньої природної родючості за своїм змістом є комплексною, що відповідає, власне, специфіці географічних наук. Як відомо, формування агроландшафту та агроекосистеми так само має багаторівневу комплексну природу, саме тому стає предметом дослідження географів.

Досліджена у дисертації територія Луганської області з точки зору землекористування має власні унікальні риси. Так, останніми роками до переліку традиційних антропогенних ландшафтів додалися ще й белігеративні

внаслідок військових дій, що в майбутньому створить значні перешкоди для збалансованого землекористування. На досліджуваній території значні площі займають шахти і відвали вугільновидобувних підприємств, що спричиняє ерозійні процеси, підтоплення, провали та інші негативні явища.

Враховуючи зазначені аспекти актуальності теми автором була поставлена мета дослідження, яка полягала в аналізі геопросторових особливостей землекористування у Луганській області. Аналізуючи зміст дисертації й перелік опублікованих праць здобувача, можна стверджувати, що мета цілому досягнута.

Дисертаційна робота пов'язана з тематикою наукових робіт кафедри екології та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету садівництва «Розробка методологічних підходів і практичного механізму екологічно збалансованого природокористування у сфері аграрного виробництва» (Державний реєстраційний номер 0108U009772); кафедри землевпорядкування і кадастру (нині кафедра будівництва, архітектури, геодезії та землеустрою) Луганського національного аграрного університету «Розробка наукових засад раціонального використання і охорони земель в Луганській області» (рішення кафедри від 20.10.2016 р., протокол №2); Головного управління Держгеокадастру у Луганській області в рамках науково-дослідницької роботи на тему «Регіональна цільова програма розвитку земельних відносин та охорони земель в Луганській області» затвердженої рішенням Луганської обласної ради від 27.05.2011 р. №5/32.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх достовірність і наукова новизна

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій у дисертаційній роботі Сопова Дмитра Сергійовича забезпечується наступними методологічними параметрами:

Об'єкт і предмет дослідження обрані науково коректно, тісно взаємопов'язані і забезпечені відповідною методологічною і методичною базою. Зокрема, теоретичну базу дослідження склали теоретичні і прикладні розробки українських і зарубіжних учених у галузі географії, екології, природокористування. Методологічною базою роботи є географічний, системний, історичний, синергетичний підходи та відповідні концептуальні

положення конструктивної географії.

У роботі активно застосовуються різноманітні дослідницькі і пошукові методи: контент-аналізу, кластерний, факторний картографічний, картометричний аналізи, моделювання, тощо. За допомогою конкретно-наукових методів – порівняльно-географічного, картографічного, математико-статистичного, ГІС-моделювання – автором опрацьовано достатній масив вихідних статистичних даних щодо можливості одержання достовірних, обґрунтованих висновків і результатів роботи.

Інформаційною базою дослідження послуговували офіційні матеріали державних органів України, управління Луганської облдержадміністрації, наукових установ, дані періодичної статистики.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що автором вперше обчислені коефіцієнти стійкості агроландшафтів для Луганської області та її окремих адміністративних утворень, на основі чого було здійснено районування території за інтегральною екологічною оцінкою землекористування.

Автором також удосконалено понятійно-термінологічний апарат конструктивної географії в аспекті визначення понять «екологічна оцінка землекористування», «екологічне навантаження» тощо. Автором також внесено зміни до методики визначення екологічної небезпеки у сфері землекористування у Луганській області.

Структура роботи є логічною і відповідає поставленій меті та завданням дослідження, що дозволяє забезпечити повне висвітлення отриманих автором науково-прикладних результатів. У дисертації сформульовано та обґрунтовано ряд наукових положень, висновків та пропозицій, які складають новизну та розв'язують поставлену в роботі задачу. Зокрема автором вперше проведено аналіз землекористування в Луганській області, встановленні диспропорцій у структурі сільгоспугідь, виробленні рекомендацій щодо оптимізації структури землекористування за адміністративними районами області. Автором також запропоновано власну методику визначення індексів екологічної невідповідності.

Практичне значення дисертаційного дослідження зумовлене нагальною потребою в оптимізації екологічного стану земельних ресурсів Луганської області, порушеного як сільськогосподарською діяльністю, так і промисловістю, зокрема, гірничодобувною. У роботі наводяться рекомендації щодо приведення

структури різних категорій земель у відповідність до оптимального співвідношення та характеризується інвестиційна привабливість земель регіону.

Матеріали та результати дисертаційної роботи використані в діяльності Головного управління Держгеокадастру в Луганській області та Луганської регіональної філії ДП «Харківський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» при розробленні заходів з оптимізації землекористування в Луганській області, а також упроваджені в навчальний процес на кафедрі землевпорядкування і кадастру (нині кафедра будівництва, архітектури, геодезії та землеустрою) Луганського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Землеустрій» та «Ландшафтознавство».

3. Дискусійні положення і зауваження

При загальній позитивній оцінці виконаного дисертаційного дослідження слід відзначити деякі положення, що не отримали належного розкриття в дисертації і тому є дискусійними:

- деякі терміни та поняття не знаходять у тексті відповідного тлумачення;
- недостатньо аргументовано позначено роль конструктивної географії у вирішенні складних комплексних геопросторових проблем, найяскравішою серед яких є проблема землекористування;
- враховуючи, що робота подається на здобуття наукового ступеня «доктор філософії» варто було б приділити більше уваги методологічному значенню сучасних концепцій природокористування;
- як в теоретичному розділі, так і прикладному автором недостатньо зрозуміло висвітлюється суть екологічних відносин у агроєкосистемах, а, отже і пропорції у землекористуванні;
- недостатньо докладно висвітлений синергетичний ефект взаємодії природних та антропогенних чинників на процес землекористування, з огляду на те, що кількісні та якісні показники спрямованої дії цих чинників не можна підсумовувати, як однозначні, рівноцінні, взаємопов'язані та взаємоузгоджені (с. 144);
- рис. 4.3. «Прогнозована структура сільськогосподарських угідь на 2020 р.» слід було б оновити та спрогнозувати структуру сільськогосподарських угідь на найближчі 5, 10, 15 років; відповідно і рис. 4.4 «Порівняльна характеристика реальної та прогнозованої структури сільськогосподарського

землекористування в Луганській області» потребує корегування.

Проте, висловлені зауваження не мають принципового характеру і не знижують загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Сопова Дмитра Сергійовича. Сподіваємось, що зазначені зауваження будуть враховані в процесі подальших досліджень.

4. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Теоретичне та практичне значення результатів, одержаних у дисертаційному дослідженні Сопова Дмитра Сергійовича, полягає у поглибленні теоретичних основ конструктивної географії, розширенні її об'єктно-предметної області та розвитку поняттєво-термінологічного апарату.

Теоретично-методичні узагальнення, викладені в дисертації, можуть бути використані при проведенні конструктивно-географічних досліджень землекористування просторових систем різних ієрархічних рівнів, в тому числі регіональних, зокрема, інших регіонів України.

Наукові розробки з ефективності використання земельних ресурсів в аспекті екологічної збалансованості землеробства у Луганській області можуть бути корисними при розробці програм соціально-економічного розвитку регіону, а також для оптимізації системи землекористування на регіональному рівні у інших регіонах.

5. Зміст та завершеність дослідження

В цілому зміст та структура роботи Сопова Дмитра Сергійовича є вивіреними і логічно завершеними. Кожне з поставлених у роботі завдань виконане. Авторські теоретичні та методичні постановки підкріплені використанням великого масиву статистичних даних та відповідними розрахунковими процедурами, в результаті чого отримані закономірні однозначні висновки.

Змістовна складова навантажена інтегральною конструктивно-географічною характеристикою землекористування в Луганській області. У цьому контексті особливої уваги потребує запропонована класифікація щодо різноманіття антропогенно модифікованих земель Луганської області та

систематизація антропогенно перетворених земель за напрямками землекористування. Наведена оцінка екологічної небезпеки у сфері землекористування є основою для формування подальшої стратегії землекористування на засадах оптимізації структури землекористування на регіональному рівні.

Цілком очевидна, що рівень екологічної небезпеки, який визначений як для агроландшфтів, так і промислових зон може слугувати основою для районування території області за ознакою екологічної небезпеки. Логічно довершеною у цьому напрямку є запровадження екологічної оптимізації сільськогосподарського землекористування в Луганській області та складення картосхеми екологічної стабільності землекористування.

Висунуті рекомендації щодо проведення заходів з оптимізації сільськогосподарського землекористування на Луганщині представлені у вигляді моделі-матриці, яка дозволяє виявити пріоритети у формуванні та подальшому розвитку господарства в районах та визначити перспективних напрямків у сфері сільськогосподарського землекористування в лівобережних районах Луганської області.

Завершеність дослідження орієнтована на визначення інвестиційної привабливості земель Луганщини. Автор зазначає, що на сьогодні, переважають чинники, які не сприяють надходженню інвестицій в аграрну галузь економіки, проте, за умови істотного поліпшення екостану земель і агроландшафтів у цілому, стане реально змінити ситуацію на краще

6. Загальний висновок

Дисертація Сопова Дмитра Сергійовича являє собою завершену наукову працю, раціональним зерном якої є одержані нові науково обґрунтовані результати, що орієнтовані на розв'язання актуалізованої наукової задачі щодо проведення конструктивно-географічного аналізу землекористування в Луганській області.

Дисертаційне дослідження виконано на професійному кваліфікаційному рівні, за змістом та оформленням відповідає винунутим вимогам.

Основні положення дисертаційного дослідження містять елементи наукової новизни, які визначені на високому науковому рівнію. Зміст логічно структуровано у відповідності до поставленої мети та винунутим завданням.

Оригінальність тексту поза сумнівом, відповідає вимогам академічної доброчесності, в роботі відсутні текстові, графічні запозичення з інших авторських робіт. Дослідник піддав контент-аналізу значну кількість матеріалу щодо тематики дослідження (статистичну звітність та загальну характеристику землекористування, передумови освоєння земель у Луганській області тощо), розкрив низку нагальних, дискусійних проблемних питань, що у сучасному аспекті підлягають осмисленню і вимагають інтегрованого підходу до вирішення.

Дисертаційна робота Сопова Дмитра Сергійовича «Конструктивно-географічні основи раціонального землекористування в Луганській області» відповідає всім вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також відповідає вимогам, передбаченим пунктом 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р.), а її автор Сопов Дмитро Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 103 «Науки про Землю».

Офіційний опонент:

Кандидат геологічних наук, доцент,
доцент кафедри управління земельними
ресурсами Чорноморського національного
університету імені Петра Могили

Світлана СМІРНОВА

